

Povratak u Bosnu i Hercegovinu

Intervju sa povratnicima iz Austrije

mr. Dragan Perak

Projekt od:

KULTURNI CENTAR
ÖSTERREICHISCH-BOSNISCH-HERZEGOWINISCHER KULTURVEREIN

ECRE

EUROPEAN COUNCIL
ON REFUGEES AND EXILES

CONSEIL EUROPEEN
SUR LES REFUGIES
ET LES EXILES

asylkoordination österreich

Supported by the
European Refugee
Fund

Uvod	2
Posjete u okviru projekta evaluacije	2
Pregled	3
Studija jednog slucaja	5
Prijedlozi Savjetovalistu za povratak izbjeglica?	6

Uvod

Ovaj izvjestaj sastoji se od 5 intervjua, koji su u septembru 2005 godine vodjeni sa bivsim bosansko-hercegovačkim izbjeglicama koji su za vrijeme rata nasli utocište u Austriji. Posjeta izbjeglica u Bosni i Hercegovini je dio projekta: "Increasing Refugee Participation in the Field of Voluntary Return" u svrhu evaluacije dobrovoljnog povratka. Ne-vladina organizacija Asylkoordination iz Austrije je ovaj projekat realizirala uz pokroviteljstvo glavne organizacije za izbjeglice ECRE a od sredstva evropskog izbjeglickog fonda.

Sve intervjuisane osobe su za vrijeme rata u Bosni i Hercegovini pobjegle u Austriju i tu pored utocišta i socijalne pomoci dobile i status ratnih izbjeglica koji im je nakon cestih produzetaka omogućio da u periodu od 1993 do 1998 nesmetano borave u Republici Austriji. Godina 1998 je proglašena godinom povratka bosansko-hercegovačkih izbjeglica što znaci da je krajem godine isticalo pravo boravka bosansko-hercegovačkih izbjeglica a samim tim i svaka ostala pomoc. Vecina izbjeglica je napustila Republiku Austriju jos prije isteka izbjeglicke vize, savjetovajuci se prethodno u Karitasovom Savjetovalistu za povratak bosansko-hercegovačkih izbjeglica.

Posjete u okviru projekta evaluacije

Bosna i Hercegovina je bila jedna od ciljnih zemalja u okviru projekta „Evaluacija dobrovoljnog projekta“. Sve razgovore sa bivsim izbjeglicama obavio je Dragan Perak bivsi saradnik Karitasa-Savjetovalista za povratak bosansko-hercegovačkih izbjeglica koji je bio za vrijeme rata savjetni istih i koje je 7 godina kasnije posjetio na njihovom rodnom ognjistu.

Pregled

Prije svega treba istaknuti da su se nazad u Bosnu i Hercegovinu vratile uglavnom starije i bolesne osobe koje nisu imale djece ni u zemljama zapada a ni u domovini i koje nisu mogle ni po kojem osnovu dalje ostati u Austriji. Susret sa bivsim izbjeglicama je imao emocionalni karakter jer nije bilo lako vidjeti bivse klijente koji 9 godina nakon potpisivanja sporazuma u Dejtonu zive u jednoj vrlo teskoj situaciji, zaboravljeni od svih, stranci u Bosni stranci u Austriji, bez igdje ikog svoga, slusajuci glas mrznje, ziveci u strahu, stalno ili povremeno izlozeni teroru, diskriminaciji, ponizavanju, maltretiranju tretirani kao gradjani drugog reda, a pri tom su jos bolesni i nemocni. Sve posjecene osobe su izrazile duboku zahvalnost Republici u Austriji, posebno familija E. iz Sarajeva, koja je neizmjereno zahvalna i sretna sto su utociste nasli u Austriji koja je sa placuci pricala koje su sve strahote prezivjeli kada su se vratili u Bosnu i Hercegovinu, gdje nista nije funkcionisalo i gdje svaka informacija o povratku koju su dobili u Becu nije vise vrijedila. Stan u kojem su zivjeli prije rata uspjeli su tek 2002 godine nazad dobiti. Zive od niskih penzija, za koje ne mogu niti lijekove platiti i boje se starosti, jer niko od starih i novih susjeda ne komunicira sa njima. Skoro sve izbjeglice su rekle da je povratak „kuci“ strasniji i stravicniji od bjega iz Bosne i Hercegovine, jer na pocetku uvijek postoji nada da ce biti bolje i pokusava se prije svega spasiti „goli“ zivot, a kada se covjek vrati nazad onda zna da vise nema kuda i da ga niko ne treba, sam je i bezpomocan. Gospodja D. Se nije mogla vratiti u svoj stan u Sarajevu, niti je mogla dobiti bilo kakav kolektivni smjestaj dok se njen zahtjev za povratak stana ne rijesi, vec je morala tajno napustiti grad u kojem je ne samo ona rodjena vec i njeni preci i traziti utociste u stanu kod sestre u Mostaru u onom dijelu grada gdje je ponovo bila u manjini, gdje je da ne bi bila diskriminirana izbjegavala svaki kontakt sa komsijama i sugradjanima ziveci na taj nacin inkognito u bijedi i strahu.

Osim navedenih poteskoca za povratak u Bosnu i Hercegovinu mora se napomenuti da je povratak nazad otezavala i losa privredna situacija u zemlji, jer je vise od 80 % stanovnistva bilo bez posla I pored svih poteskoca i problema sa kojima su se bivse izbjeglice suocile, osim sestara K. ne postoji zelja za ponovni dolazak u Austriju.

Tabela koja slijedi daje pregled svih osoba sa kojima je obavljen razgovor i ocjena da li je povratak bio na dobrovoljnoj bazi ili ne dolazi od samih njih.

	U.Austriji od-do	Odlucujuci faktor za povratak je bio:	Okolnosti povratka	dobrovoljno
Gospodja B., 70 godina, zivi sama	1992-1998	Istek statusa izbjeglice	Uz pomoc Savjetovalista za povratak izbjeglica i jedne becke Zupe, obezbjedjen smjestaj u domu penzionera. Prekršaj sporazuma o smjestaju u domu. Zivi danas od male penzije, uspjela je vratiti stan	Ne
Gospodja D., 69 godina, zivi sama	1993-1998	Istek statusa izbjeglice	Caritas – Savjetovaliste za povratak izbjeglica.Privremen smjestaj kod sestre. Zivi danas sama kao srpkinja u muslimanskom dijelu Mostara okruzena mrznjom i prijetnjama.	Ne
Sestre K., 66 i. 64 godine	1992 - 2000	Konacni istek statusa izbjeglica, koji je zbog psihickog statusa obadviju sestara bio produzen do 2000.godine	Pod prijetnjom savjetnika u MA 12 potpisala je formular za dobrovoljni povratak u svoje i sestriino ime iako su vlasti znale da im je kuca srusena Zivjele su tri godine u supi za drva.	Ne
Familija R., 74 i 69 godina;i dvoje unucadi ca. 15 i 16 godina godina	1993-1998	Istek statusa za izbjeglice i ceznja za domovinom	Informacije o povratku i organizacija za povratak zu pomoc ne-vladine organizacije iz donje Austrije	djelimicno
Porodica E., 68 i 62 godine	1993 - 1998	Povratnici u pravom smislu rijeci, informacija da ce moci vratiti svoj stan je bila odlucujuca za povratak.	Podrska i pružanje informacija o povratku stana u Savjetovalistu za povratak izbjeglica. Sporazum o povrtku stana je bio prekršen, tek od 2002 godine zive ponovo u svom stanu.	da

Studija jednog slucaja

Gospodja B. – Prica jednog prekršenog sporazuma

U momentu kada je polako ali sigurno isticalo pravo na privremeni boravak u zemlji, bilo je samo jedno jasno, ona mora nazad ali ne u svoj stan u Brckom jer je bio zauzet a osim toga njena sigurnost u svakom smislu rijeci bila je jos uvijek ugrozena. Strah je jos uvijek postojao, jer se trebala tamo vratiti odakle je morala pobjeci i jos pri tom bez novca onako kako je daleke 1992 godine dosla u Austriju. Jedina opcija je bila da se privremeno smjesti u penzionerski dom u Tuzli gdje bi mogla biti medu „svojim“ narodom bezbjedna i odakle bi mogla podnijeti zahtjev za povratak svog stana u Brckom i odakle bi mogla lakse kontrolisati situaciju oko povratka stana. Soba u kojoj bi mogla privremeno boraviti je kostala 350 KM a njena penzija za cijele obnavljanje tada jos nije podnijela zahtjev je iznosila 100 KM. Zahvaljujuci jednoj Beckoj zupi koja je izdvojila sredstva da plati stanarinu gospodje B. Za cijelu godinu, bio je povratak za gospodju B. ipak moguc. Prethodno se savjetujuci u Savjetovalistu za povratak bosansko-hercegovackih izbjeglica i ponijevsi uglavnom poklone i polovnu garderobu otputovala je nazad u svoju Bosnu. Iako joj je Karitas izdao potvrdu u kojoj je pisalo da je sva polovna roba koju nosi poklon Karitasa, morala je na granicnom prijelazu platiti carinu jer su joj carinici koji nisu darovnicu od Karitasa ni pogledati, prijetili da ako ne plati carinu, nece moci uci u zemlju.

Kratko poslije odlaska u domovinu, Savjetovalistu za povratak izbjeglica obraca se sa pismom u kojem kaze : „Nista nije funkcionisalo od onoga sto je bilo predvidjeno i ni jedna informacija koju sam dobila prije povratka, nije vise vazila. Za mene je jedino lijepo da sam u svojoj zemlji i da mogu govoriti na svom maternjem jeziku i da sam u blizini svog rodnog mjesta. Za sve ostalo me ne pitaj, hrana je nikakva, za penzionerski dom treba mi jos uvijek dostadokumenata, i nakon cestih odlazaka u Brcko, konacno mi je uspjelo podnijeti zahtjev za povratak stana.“ Sedam godini kasnije je skupila hrabrost i reci u svom intervju pravu istinu o svemu sto se u stvari sa njom desilo neposredno poslije dolaska u Bosnu. Sav novac koji je ponijela sa sobom i koji je u svrhu njenog smjestaja u domu bio prikupljen od strane Becke zupanije, otisao je u privatni dzep direktora u domu, koji ju je cak primorao da svu njenu penziju mjesečno polaze na konto penzionerskog doma, stalno joj pri tome govoreci da je jos iz samilosti drzi jer nema srca da je izbacila na ulicu. Mjesec dana prije isteka ugovora o stanovanju u domu bila je ipak bukvalno izbacena na ulicu. Jedino sto joj je jos preostalo je da se vrati nazad u svoj stan u Brcko, gdje joj je uspjelo zahvaljujuci srpskoj policiji da povrati svoj stan. Prilazeci zgradi u kojoj je stanovala vidjela je ljude koji su u njenom stanu stanovali kako iznose sve vrijednije stvari iz stana, ali ni to joj nista vise nije znacilo, bilo je najvaznije biti ponovo u svom domu, pa makar i na golom podu spavati. Vec 5 godina zivi ponovo u svom stanu, prilicno narusenog zdravlja, od penzije koju ima ne moze platiti lijekove koji

joj svaki dan trebaju. Zahvaljujuci posjeti koju je omogucio ovaj projekat, ukljucena je sad u jedan projekat pomoci od jedne privatne inicijative iz Austrije. Zahvaljujuci tom kontaktu dobila je u septembru prosle godine, novcanu pomoc, novi frizider, drva za zimu i neophodne lijekove.

Prijedlozi Savjetovalistu za povratak izbjeglica?

Nastupajuci prijedlozi su proistekli iz izvjestaja i saopstenja bivskih izbjeglica, kao i iz diskusija i intervju sa bivsim izbjeglicama koje i danas zive u Austriji sa jedne strane i sa druge strane sa tadasnjim savjetnicima bivskih izbjeglica i strucnjaka koji su involvirani u projekte za obnovu i reintegraciju.

Visa vremena za organizovanje povratka:

U principu su sve osobe sa kojima je vodjen razgovor istakle da je bilo malo vremena za informisanje, organizovanje i pripremanje povratka kuci. Sve se dogodilo vrlo brzo i u stresu. Sestre K. su se „dobrovoljno“ vratile u Bosnu, mada je svima bilo poznato da im je kuca bila srusena i mada je od UNHCR-a postojao sluzbeni izvjestaj da je kuca srusena i cak su postojale i slike o rusevinama. One su se morale vratiti i zivjeti tri godine u drvarnici zajedno sa ogrijevom. Uz pomoc brata i jedne od internacionalnih organizacija uspjeli su sagraditi samo prizemlje sa plocom, za pravi krov nije bilo dovoljno sredstava, (mada se zna da u tom podrucju vec godinama djeluju desetine internacionalnih organizacija i da se vecina njih bavila projektima za obnovu. i Mada je „kuca“ sagradjena prije tri godine, ploca vec prokisnjava, unutra u kuci je samo struja razvedena, vodovodni cvor i sanitarie ne postoje. Zahvaljujuci ovom projektu omoguceno je da preko jedne ne-vladine organizacije iz Austrije, dobiju ogrijev za zimu. Sve ostale izbjeglice su isto rekle, da su previse vremena izgubile zbog birokratske procedure kada je u pitanju podnošenje zahtjeva za povratak kuce ili stana i da se to moglo prije poduzeti jos za vrijeme njihovog boravka u Austriji.

Kontrola svih oblika pomoci izbjeglicama:

Kao sto se moglo iz slucaja gospodje B.. vidjeti, doslo je do prekida sporazuma izmedju becke zupe i penzionerskog doma i novac je završio u privatnom dzepu. Osim toga bivše izbjeglice koje i danas zive u Austriji i saradnici iz raznih ne vladinih organizacija u Austriji su istakli da je takvih slucajeva bilo mnogo i da je zato trebalo organizovati posjete lokalnim i internacionalnim organizacijama u Bosni i kontrolisati da li su materijalna sredstva ili humanitarna pomoc stvarno stigli na cilj ili je to kad je u pitanju

humanitarna pomoc na primjer skoro sve završavalo na pijacama i prodavano po dvostrukoj cijeni.

Saradnja sa ne-vladinim organizacijama:

U diskusijama eksperata koji su se brinuli o izbjeglicama iz Bosne za vrijeme njihovog boravka u Austriji i iz razgovora sa izbjeglicama, ispostavilo se da su mnogi imali probleme sa karitativnim i crkvenim organizacijama i da su bili diskriminirani u svakom smislu rijeci, pogotovo „mijesani“ bracni parovi nisu dobivali pomoc ni od koga jer u religioznom smislu nikome nisu ni pripadali. Ili ako se uzme slucaj familije E. iz Sarajeva, koji su rimokatolici po rodjenju ali ateisti po licnom opredjeljenju i koji su se jednom nakon povratka kuci pojavili u rimokatolickoj crkvi trazeci pomoc , receno je brutalno da oni nece dobiti nikada pomoc, jer se u cijelom njihovom zivotnom vijeku nikada nisu pojavili u crkvi. Prijedlog izbjeglica je da se u prvoj liniji kontaktiraju gradjanske institucije koje nisu nacionalno opredjeljene i koje ce nastojati da pomognu svim ljudima, bez obzira na njihovu nacionalnu opredjeljenost.

Sporazumi sa autorativnim institucijama:

Praksa oko realizacije projekata za obnovu i svih reintegracijskih projekata je dokazala da su prewise obaveza imale osobe, odnosno institucije sa zapada koje su ucestvovale u realizaciji navedenih projekata. Primjer zato je Narodna pomoc/Volkshilfe iz Austrije koja je imala reintegracijski projekat za povratnike iz Austrije ali i za domace koji su za vrijeme rata bili u Bosni. (Projekat u mjestu Sapna) Oni ne samo da su se morali brinuti o realizaciji projekta, izgradnji kuca, infrastrukturi obezbjedjenju posla za povratnike i one koji su dole zivjeli tome slicno, vec su se morali brinuti i oko dozvola za izgradnju, pregovarati sa politicarima ili gradonacelnicima oko konacne dozvole za gradnju itd. Misljenja smo da ovakve kompleksne i sifovski teske poslove u tim projektima treba podijeliti i da birokratske poslove i politicke pregovore trebaju politicari obiju zemalja obavljati a da se strucnjaci trebaju brinuti samo o realizovanju i sprovedjenju projekata. Projekat Narodne pomoci iz Austrije se dugo nije mogao realizovati upravo zbog takvih problema i prepreka koje su stalno dolazile od strane Skupstine grada, odnosno gradonacelnika, i bas zbog toga se ovaj projekt od hiljadu kuca za povratnike zidao otprilike kao Skadar na Bojani.

Obavjestajna putovanja izbjeglica prije konacnog odlaska u domovinu:

Misljenja smo da prije konacnog povratka u zemlju, treba organizovati vise putovanja za izbjeglice u smislu informisanja i uvida u kompletnu situaciju u Bosni i Hercegovini, a ne da se takve informacije prikupljaju u zemlji koja im je pruzila utociste. Situacija se u B-H nakon potpisivanja sporazuma u Dejtonu iz sata u sat drasticno mijenjala i sve izbjeglice sa kojima smo razgovarali su rekly, da skoro ni jedna informacija koju su u Austriji dobile vec nakon par sati po njihovom povratku u Bosnu nije vise bila adekvatna.

Omogucavanje sansi za reintegraciju:

Izbjglicama treba prije nego sto se vrata u domovinu, obezbijediti sve zivotne uslove kao sto su: stan, posao, socijala i zdravstvena zasita, skole za djecu, infrastruktura, kao i sve ostale politicke, religijske i gradjanske preduslove. Osim toga da ne bi doslo do diskriminacije povratnika odnosno do problema izmedju povratnika i „domacih“ trebalo bi raditi na realizaciji reintegracionih projekata koji ce biti od koristi i jednima i drugima a i samom regionu u koji su se vratili.

Koordinacija pomoci:

Iz razgovora sa ekspertima koji su ucestvovali u koncipiranju reintegracijskih projekata se moglo zakljuciti, da je bilo pogresno koncipirati projekte na zapadu, vec u Bosni i Hercegovini i prilagoditi ich ne uslovima i mogucnostima zapadnih zemalja vec situaciji u Bosni.

Vece angazovanje lokalnih institucija:

Opste poznata cinjenica je da je u projektima za obnovu i povratak izbjeglica kucama ucestvovalo ca. 600 internacionalnih organizacija, a da je vrlo malo bilo lokalnih organizacija koje su se tom problematikom htjele baviti i da su u vecini slucaja otezavale realizovanje raznih projekata i da vrlo cesto nisu bile dostupne i spremne za koordinaciju. Dakle predlozeno je da se vise lokalne organizacije ukljuce u sve projekte oko obnove i povratka izbjeglih u svoje domove.

Obilazak i briga o izbjeglicama nakon povratka u Bosnu i Hercegovinu:

Sve osobe sa kojima su obavljani razgovori i predstavnici mnogih ne-vladinih organizacija koji su uzeli ucesce na nasim sastancima odrzanim u maju i novembru 2004 godine su istakle, da je bio neophodan cesci obilazak povratnika nakon njihovog odlaska u domovinu, jer skoro svi povratnici i danas nakon 7 godina po povratku trebaju pomoc u svakom smislu rijeci i osobe ili institucije koje ce se o njima bolje brinuti. Kroz takve posjete se moze recimo organizovati evaluacija svih projekata i pomoci povratnicima, da je to bilo realizovano mozda bi gospodja B. mogla dobiti svoj novac nazad.

Foto:

- Dragan Perak sa gospodjom B. ispred njenog stana
- Gospodja D. u stanu njene sestre, koja je u medjuvremenu umrla u Mostaru
- Sestre K. ispred njihove nedovrsene kuce koja prokisnjava, kojoj ne dostaje krov, vodovodne instalacije i grijanje. Dogradnja kuce je nerealisticna.
- Drvarnica sestara K. u kojoj su prve tri godine, nakon povratka zivjele
- Familja R. ispred porodice kuce u izgradnji. Takodje njima nedostaje novac za dovršenje radova na kuci.
- Bracni par E. u njihovom stanu u Sarajevu, za ciji povratak su 6. godina cekali.